

RAQAMLI IQTISODIYOT VA ONLAYN SAVDONING MILLIY DAROMADGA TA'SIRI

Axmadaliyev Ozodbek Odilbek o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

Iqtisodiyot fakulteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot va onlayn savdoning milliy daromadga ta'siri tahlil qilinadi. Unda raqamli iqtisodiyotning shakllanish sabablari, elektron savdoning rivojlanish omillari hamda ushbu jarayonlarning iqtisodiy o'sishga ko'rsatadigan ta'siri yoritib berilgan. Shuningdek, onlayn savdo hajmining ortishi, elektron to'lov tizimlarining kengayishi hamda raqamli xizmatlarning iqtisodiy faoliyatga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, elektron savdo, milliy daromad, raqamli texnologiyalar, iqtisodiy o'sish.

Bugungi kunda global iqtisodiyotda raqamli texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida iqtisodiy jarayonlar tobora raqamli shaklga o'tib bormoqda. Internet tarmog'ining kengayishi, mobil qurilmalardan foydalanish imkoniyatining ortishi hamda elektron platformalarning rivojlanishi iqtisodiyotda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Raqamli iqtisodiyot ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko'rsatish sohalarida samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, elektron savdo rivojlanishi natijasida tovar va xizmatlarni sotish jarayoni ancha soddalashdi. Internet orqali savdo qilish imkoniyati tadbirkorlar uchun yangi bozorlarni ochib berdi. Bu esa iqtisodiy faollikning ortishiga hamda milliy daromadning o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi iqtisodiy tizimning deyarli barcha sohalarini qamrab oladi. Elektron tijorat, onlayn bank xizmatlari, mobil to'lov tizimlari va raqamli platformalar zamonaviy iqtisodiy faoliyatning ajralmas qismiga aylanmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar orqali biznes jarayonlari

tezlashib, ishlab chiqarish samaradorligi oshmoqda. Xalqaro tajribaga nazar tashlaydigan bo'lsak, ko'plab rivojlangan davlatlarda raqamli iqtisodiyot yalpi ichki mahsulotning muhim qismini tashkil etadi. Masalan, elektron savdo rivojlangan davlatlarda chakana savdoning katta ulushini egallab bormoqda. Bu esa iqtisodiy o'sishning yangi omillaridan biri sifatida qaralmoqda. So'nggi yillarda elektron savdo global chakana savdoning muhim qismiga aylanib, ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Xususan, raqamli platformalar orqali amalga oshiriladigan savdo hajmining ortishi ishlab chiqarish, logistika va xizmat ko'rsatish sohaslarining rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

1-rasm. Raqamli iqtisodiyotning global savdodagi ulushi.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan bir qatorda logistika, transport va marketing sohalari ham rivojlanmoqda. Onlayn savdo orqali mahsulotlarni tez yetkazib berish tizimi takomillashmoqda. Bu esa iste'molchilar uchun qulaylik yaratib, iqtisodiy jarayonlarning samaradorligini oshirmoqda. O'zbekiston misolida ham raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga katta e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda elektron hukumat tizimi, onlayn bank xizmatlari hamda elektron to'lov tizimlari keng joriy etilmoqda. Internet orqali savdo platformalarining ko'payishi iqtisodiy faoliyatning yanada kengayishiga olib kelmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning yana bir muhim jihati shundaki, u yangi ish o‘rinlari yaratadi. Axborot texnologiyalari sohasi, dasturiy ta’minot ishlab chiqish, elektron savdo platformalari va logistika xizmatlari orqali minglab yangi ish o‘rinlari paydo bo‘lmoqda.

Yil	Elektron savdo hajmi	Dinamika (%)	Internet foydalanuvchilari	Chakana savdoda ulushi (%)
2019-yil	\$0,6 mlrd	+12	20 mln	2,5
2020-yil	\$0,9 mlrd	+20	22,5 mln	3,4
2021-yil	\$1,5 mlrd	+40	24,7 mln	4,8
2022-yil	\$2,2 mlrd	+46	27,2 mln	6,5
2023-yil	\$3,5 mlrd	+59	30,5 mln	8,9
2024-yil	\$4,8 mlrd	+37	33 mln	11,2

2-jadval. Onlayn savdo hajmining o‘shish ko‘rsatkichlari

Jadval ma’lumotlariga ko‘ra, so‘nggi yillarda O‘zbekistonda elektron savdo hajmi sezilarli darajada oshib bormoqda. Xususan, 2019-yilda elektron savdo hajmi 0,6 milliard dollarni tashkil etgan bo‘lsa, 2024-yilga kelib bu ko‘rsatkich 4,8 milliard dollarga yetgan. Bu esa raqamli texnologiyalar, internet infratuzilmasi hamda elektron to‘lov tizimlarining jadal rivojlanishi bilan izohlanadi.

Shuningdek, internet foydalanuvchilari sonining ortishi ham onlayn savdo rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatmoqda. Jadvalda ko‘rinib turibdiki, internet foydalanuvchilari soni 2019-yildagi 20 milliondan 2024-yilda 33 millionga yetgan. Natijada elektron savdoning chakana savdodagi ulushi ham sezilarli darajada oshib, iqtisodiy faoliyatning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi milliy daromadning oshishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Elektron savdo orqali mahsulotlar savdosi kengayadi, yangi xizmat turlari paydo bo‘ladi hamda iqtisodiy faoliyat hajmi ortadi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar orqali davlat boshqaruvi ham samaraliroq amalga oshirilmoqda. Shunday qilib, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi iqtisodiy jarayonlarning samaradorligini oshiribgina qolmay, balki milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ham oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot va onlayn savdo zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Raqamli

texnologiyalar, elektron savdo platformalari hamda onlayn to'lov tizimlarining rivojlanishi iqtisodiy jarayonlarning samaradorligini oshirishga, yangi ish o'rinlari yaratishga va tadbirkorlik faoliyatining kengayishiga xizmat qilmoqda. O'zbekiston misolida ham raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi elektron savdo hajmining ortishiga, internet foydalanuvchilari sonining ko'payishiga hamda raqamli xizmatlarning kengayishiga olib kelmoqda. Bu jarayonlar milliy daromadning o'sishiga va iqtisodiy faoliyatning yanada faollashishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Kelajakda raqamli texnologiyalarni yanada rivojlantirish, internet infratuzilmasini kengaytirish va innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash orqali raqamli iqtisodiyot imkoniyatlaridan yanada samarali foydalanish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Bank. *World Development Report 2021: Data for Better Lives*. – Washington, DC: World Bank, 2021. – Available from: <https://www.worldbank.org>
2. OECD. *Digital Economy Outlook 2023*. – Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2023. – Available from: <https://www.oecd.org>
3. Statistika agentligi. *O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari*. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi, 2024. – <https://www.stat.uz>
4. Akbarova S. Importance of Developing Economic Competencies in Students //Economic Development and Analysis. – T. 2. – №. 11. – C. 73-78.
5. Tapscott D. *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. – New York: McGraw-Hill, 2015.